

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM 1982

hebben de beide onderzoeken die McClure heeft uitgevoerd, mede bijgedragen. Zijn onderzoeksmethode bestond uit interviews en vragenlijsten. De resultaten zijn 'consistent, accurate, and within limitations, generalizable'. Speciaal aanbevolen voor bibliotheken die deel uitmaken van instellingen die tenminste bachelors en masters degrees uitgeven, over tenminste tien full-time professionele bibliothecarissen beschikken, een stabiele leiding ondergaan en geografisch gecentraliseerd kunnen opereren.

Ik ben geen socioloog en heb de onderzoekstechniek niet tot in detail gevolgd, temeer niet omdat ik niet in de boven omschreven categorie bibliotheek werkzaam ben; wellicht is daardoor mijn oordeel over de resultaten van het onderzoek niet voldoende gefundeerd. Die resultaten betreffen het contact met informatiebronnen en de evaluatie ervan. Voor wat zijn contacten betreft, blijkt de bibliothecaris een generalist, maar naarmate hij meer typisch bibliotheektechnisch werk verricht heeft hij minder contacten. Maar, zegt McClure, misschien is het voor een aantal functies in de wetenschappelijke bibliotheek wel noodzakelijk dat de medewerkers maar zeer beperkt contact hebben met informatiebronnen, omdat zij anders onvoldoende presteren. Voorzover ik kan nagaan, vloeit deze opmerking niet uit het onderzoek voort. Welke informatiebronnen nu meer nuttige informatie opleveren dan anderen, is een vraag die McClure tevoren al buiten zijn onderzoek geplaatst had, zijn evaluatie komt daardoor niet veel verder dan de constatering dat sommige mensen meer bronnen aanboren dan andere en dat, terwijl creatieve onderzoekers meer interdisciplinair en onafhankelijker informatie vergaren dan hun minder creatieve collega's, de bibliothecaris behoort tot degenen die hun informatie binnen eigen kring en liefst van superieuren ontvangen. Hun informatiegebruik suggereert dan ook niet bepaald een omgeving die creativiteit en vernieuwing aanmoedigt.

Misschien is dat laatste de verontschuldiging voor dit onbenullige boekje: noch de methode, noch de resultaten zijn opzienbarend en

het steunt voor een groot deel op het werk van voorgangers.

AFRA WAMSTEKER-MEIJER

Nieuwe catalogi van Indonesische handschriften

1. Old Javanese charters. Javanese, Malay and Lampung manuscripts. Mads Lange's Balinese letters and official letters in Indonesian languages / by F.H. van Naerssen †; Th.G.Th. Pigeaud; P. Voorhoeve. - Copenhagen : The Royal Library, 1977. - 177 p. : 44 ill. - (Catalogue of Indonesian Manuscripts; part 2). - US \$ 23,00.
2. Codices Batavici / P. Voorhoeve. - Leiden : Universitaire Pers, 1977. - 544 p. - (Codices Manuscripti ; XIX). - f 60,00.
3. Indonesian manuscripts in Great Britain : a catalogue of manuscripts in Indonesian languages in British public collections / by M.C. Ricklefs and P. Voorhoeve. - Oxford : O.U.P., 1977. - 29 + 237 p. - £ 16,00.
4. Literature of Java : catalogue raisonné of Javanese manuscripts in the Library of the University of Leiden and other public collections in the Netherlands / Th.G.Th. Pigeaud. - Leiden : University Press. - (Codices Manuscripti ; XX)
Vol. 4: Supplement. - 1980. - 23 + 390 p. - f 135,00.

In de afgelopen jaren is de bibliografie van verschillende Indonesische talen verrijkt door de publikatie van bovenstaande handschriftencatalogi. Over de auteurs het volgende: Pigeaud en Voorhoeve behoren tot de generatie van 1899 en hebben na de voltooiing van hun academische studie een werkkring als taalambtenaar bij de Nederlands-Indische regering gehad. Na de oorlog zijn zij beide o.m. geruime tijd conservator van de Oosterse afdeling van de Leidse Universiteitsbibliotheek geweest, de instelling, die zoals bekend, de grootste collectie Indonesische handschriften buiten Indonesië bezit. F.H. van Naerssen (1904-1974) was de nestor van de Indonesische studies in Sydney (Australië), en M.C. Ricklefs, ruim een

generatie jonger, was in 1977 als wetenschappelijk medewerker voor de geschiedenis van Zuid-Oost Azië verbonden aan de Londense School of Oriental and African Studies.

Deze catalogi hebben met elkaar, en met alle andere handschriftencatalogi, gemeen dat zij de bouwstenen voor een literatuurgeschiedenis vormen, waarbij dan onder literatuur niet alleen wordt verstaan kunstproza en poëzie, maar de gehele schriftelijke neerslag van een cultuur. Teksten over medicijnkunst, magie, religieus ritueel, maar ook persoonlijke notities, brieven, zakelijke en politieke archieven en dergelijke worden daartoe gerekend.

In deze tijd waarin de vroegere gekoloniseerde volkeren hun nationaal en historisch besef steeds meer cultiveren bieden zulke catalogi een overvloed aan materiaal voor de bestudering van een rijk verleden. Opvallend is wel dat de auteurs van de onderhavige catalogi geen van allen Indonesiër zijn: zover is de dekolonisatie dus ook weer niet voortgeschreden; de nationaliteit van een auteur is trouwens niet relevant voor het oordeel over zijn boek.

Het is met de conservering van de literaturen van de verschillende Indonesische talen vreemd gesteld. Nog steeds liggen verreweg de meeste handschriften in de verschillende openbare en particuliere collecties in Indonesië. Wat echter van het totaal der handschriften enigszins ontsloten is, is dat gedeelte dat in de afgelopen paar eeuwen Indonesië heeft verlaten en, soms langs bizarre omwegen, in Europese of Amerikaanse bibliotheken of musea terecht is gekomen. Op basis van de beschrijvingen van *die* collecties, waartoe de hier besproken catalogi de meest recente bijdrage vormen, is tot nu toe het beeld van de verschillende Indonesische literaturen gevormd. Dit wordt, bijv. voor de Javaanse literatuur, overtuigend geïllustreerd door de grote, driedelige catalogus van Pigeaud (waarvan hier nu het vierde, aanvullende deel wordt besproken). Dit is niet gewoon een handschriftencatalogus, maar presenteert, zoals uit de titel *Literature of Java* al blijkt, een complete literatuurgeschiedenis. Als het ooit zo ver zal komen

dat de handschriften die zich in Indonesië bevinden ook uitgebreid en systematisch beschreven zijn, zal blijken dat het huidige beeld geheel bijgesteld zal moeten worden: de unica van nu zullen talloze parallelhandschriften hebben, nu verloren gewaande teksten zullen in overvloed aanwezig zijn, lacunes kunnen worden aangevuld, en dat in meer lezingen dan de filoloog wel lief is. Verschillende gevaren bedreigen het tot werkelijkheid worden van deze idylle: de voor de handschriften moordende klimatologische omstandigheden in Indonesië, en de afwezigheid in wijde kring van besef van het belang van de conservering van dit materiaal, van het behoud van het culturele erfgoed. Dit laatste is grotendeels een politieke zaak, een kwestie van het stellen van prioriteiten, waarvoor de politici aansprakelijk zijn. Werden voldoende fondsen en faciliteiten beschikbaar gesteld (*quod non*), het zou mogelijk zijn het nu nog aanwezige handschriftelijke materiaal te verzamelen en tegen de tand des tijds, maar meer nog tegen de mens zelf, te beschermen. En dit is te meer van belang omdat het huidige handschriftenbestand niet op de tot dusverre gebruikelijke wijze, namelijk door overschrijven, vernieuwd kan worden. Het gaat er dus om om een.eindige, langzaam maar zeker afbrokkelende voorraad te bewaren. Microarchivering kan maar zeer ten dele een uitkomst bieden.

Dat door de grilligheden van de geschiedenis grote aantallen Indonesische handschriften buiten Indonesië terecht zijn gekomen is in zekere zin een geluk geweest. De paar 15e en 16e eeuwse handschriften (op palmblad) die nu nog bestaan, in Nederlandse, Engelse en Duitse collecties, hebben hun overleving juist aan hun vertrek uit Indonesië te danken, waar de houdbaarheid van dit materiaal hoogstens enkele decennia is. Zijdelings verband houdt hiermee de wijd verbreide opvatting als zou aan deze handschriften in Europese en Amerikaanse collecties nog steeds het bloed kleven dat werd vergoten in koloniale veroveringsoorlogen. Ten eerste is dit feitelijk grotendeels onjuist, zoals ook blijkt uit de geschiedenis van herkomst en samenstelling van die collecties, en ten tweede is het een onpraktisch uitgangs-

punt dat wordt ingegeven door een nostalgisch verlangen om, al terugblikkend op de geschiedenis, te trachten deze alsnog een andere loop te geven. De handschriften zijn nu waar ze zijn en voor iedere wetenschappelijke onderzoeker toegankelijk.

Het tweede deel van de Kopenhaagse catalogus bevat uitgebreide beschrijvingen en vertalingen van enkele kleinere fondsen in de Deense Koninklijke Bibliotheek, nadat in het eerste deel door Voorhoeve de Batakse collectie was beschreven (zie mijn bespreking daarvan in *Open* 9 (1977) p. 270-271). Ook voor dit deel geldt, paradoxaal genoeg, dat juist door de geringe omvang van de collectie (in totaal worden niet meer dan ca. 50 handschriften beschreven) de beschrijvingen zeer uitgebreid kunnen zijn. Teksten, waarvoor bijvoorbeeld Pigeaud in zijn grote Leidse catalogus slechts enkele regels inruimt, krijgen hier soms een hele bladzijde. Evenals het eerste deel van deze catalogus is ook dit weer uitgevoerd in grote luxe, met vele afbeeldingen, en een tekst goed gedrukt op mooi papier.

Voorhoeve's catalogus van de Batakse handschriften in Nederland is, ondanks de Latijnse titel (naar analogie van de serietitel), geschreven in het Nederlands. Hij bestaat uit een beschrijving van de inhoud van ruim tweehonderd handschriften van boombast vervaardigd, vele teksten op papier en enkele teksten op andere materialen (bamboe, schouderbladen e.d.). Hoe vindingrijk de mens is bij het vastleggen van teksten op een schrijfmateriaal wordt op welsprekende wijze aangetoond door Indonesische handschriften in het algemeen en Batakse handschriften in het bijzonder. De beschrijving van de handschriften wordt gevolgd door een fotografische herdruk van Voorhoeve's proefschrift uit 1927 over de volksverhalen van de Bataks. Dit bestaat grotendeels uit een indeling en analyse van onderdelen van de Batakse volksverhalen en is voornamelijk gebaseerd op de Leidse collectie, in mindere mate is ook materiaal uit Jakarta gebruikt. Deze herdruk is hier zeer op zijn plaats omdat daarin een analytisch overzicht gegeven wordt van de volksverhalen, en zo van een

belangrijk deel van de Leidse collectie. Een bijkomend genoegen is nog dat Voorhoeve's samenvattingen en vertalingen zeer lezenswaard zijn. Daarmee stijgt dit deel van de beschrijving van het Batakse materiaal ver uit boven het wetenschappelijk belang van een handschriftencatalogus.

De catalogus van Voorhoeve en Ricklefs van de Britse collecties van Indonesische handschriften is op een andere wijze monumentaal. Ongeveer 1 200 handschriften in totaal 27 Indonesische talen, bewaard in 23 wetenschappelijke instellingen in Groot-Brittannië worden hier, noodgedwongen op vrij summiere wijze, beschreven. Maar uitgebreid genoeg om als beginpunt voor onderzoekers te dienen, en dat moet toch het doel zijn van een catalogus: een gids te zijn door een collectie, die niet ook tevens het laatste woord is dat over zo'n collectie gezegd kan worden. Prominent in deze catalogus is de eerste beschrijving van de Raffles-collectie van de Royal Asiatic Society, die ondanks de grote bewondering voor Raffles' wetenschappelijke verdienste in brede kring, meer dan anderhalve eeuw praktisch onaangevoerd is gebleven.

Tenslotte Pigeaud's supplement op zijn grote driedelige werk *Literature of Java* (Leiden 1967-70). Dit beschrijft de aanwinsten in tien jaar (1970-80) aan Javaans en Javaans-Balinees materiaal in Nederland, en dan voornamelijk – alweer – in de Leidse Universiteitsbibliotheek. Dit deel is precies zo georganiseerd als de voorafgaande drie delen: een systematisch gedeelte, een lijst van de handschriften (op nummervolgorde, per instelling) en een uitgebreide index. Naast de incidentele verwervingen vallen twee grote collecties op: de Moens-collectie (die Pigeaud in de dertiger jaren nog meegeholpen heeft bijeen te brengen), bestaande uit ca. 70 folianten met een grote hoeveelheid wayang-verhalen, en illustraties daarvan uit Centraal-Java, met daarbij de talloze wetenschappelijke notities van de verzamelaar. Het tweede zwaartepunt van deze catalogus is de beschrijving van een deel van het zgn. tik-project dat door wijlen prof. C. Hooykaas op Bali is georganiseerd en dat tot doel

heeft getypte transcripten van handschriften uit particulier bezit op Bali te vervaardigen en deze te verspreiden over een aantal wetenschappelijke instellingen (Berlijn, Jakarta, Leiden, Londen en Sydney), die daarvoor een abonnementsprijs per getypte bladzijde betalen. Het Javaanse en Javaans-Balinese materiaal (het is moeilijk een duidelijke scheidslijn te trekken) wordt hier nu voor het eerst beschreven. Sinds het afsluiten van Pigeaud's vierde deel zijn er genoeg transcripten binnen gekomen om een vijfde deel, een tweede supplement, te vullen, zodat niet gevreesd hoeft te worden dat dit het laatste woord is over de Indonesische bibliografie.

J.J. WITKAM

Juridische literatuurgids

wegwijzer in de juridische literatuur / samengesteld door H.R.W. Gokkel. – 3e geheel herziene druk. – Zwolle : Tjeenk Wilink, 1981. 151 p.

ISBN 90-271-2643-7 : f 23,50.

De eerste druk van Gokkel's 'Wegwijzer in de juridische literatuur' verscheen in 1972. De 2e druk, getiteld 'Juridische literatuurgids' (1978), betekende een aanzienlijke verbetering. Met de 3e druk (1981) wordt de opgaande lijn voortgezet, al is het predikaat 'geheel herziene' niet van uitgeversoverdrijving ontbloot.

De opzet van het boek is in de nieuwe editie ongewijzigd gebleven. Het biedt de student en de geïnteresseerde leek een mogelijkheid zich snel te oriënteren in de veelvormige juridische literatuur; voor de professionele jurist is het te elementair. De tekst is bijgewerkt tot 1 juni 1981, hetgeen vooral voor de lijst van handboeken in hoofdstuk 11 nogal wat veranderingen met zich meebracht. Nieuw is hoofdstuk 12 over het opbouwen van een juridische bibliotheek, alsmede (in hoofdstuk 2) een stukje over literatuuronderzoek met behulp van de computer, overigens beperkt tot de juridische databank van Kluwer. PICA krijgt voor het eerst een (korte) vermelding. Ook de bijlagen, die de laatste 20 bladzijden in beslag nemen, zijn geactualiseerd.

Gokkel's gids heeft in de praktijk zijn bruikbaarheid bewezen. Niettemin zijn nog op diverse punten verbeteringen mogelijk. Stijl en interpunctie zijn niet de sterkste kanten van de auteur, het register is voor uitbreiding vatbaar en de eerste twee hoofdstukken (over bibliotheekgebruik en literatuuronderzoek) steken ietwat pover af bij veel andere publikaties over deze materie. Misschien zou Gokkel voor de 4e druk samenwerking kunnen overwegen met een tweede auteur, die meer afstand van het boek in zijn huidige vorm kan nemen en frisse nieuwe ideeën kan aandragen.

D.J. DE HEER

Literatuursignalering

De samenstelling van de alfabetische hoofdwoordencatalogus

In deze literatuursignalering heb ik mij, evenals bij mijn signalering over de samenstelling van bibliografieën in *Open* van april jl. (p. 166-171), beperkt tot een zeer gerichte keuze uit bijna geheel buitenlandse literatuur. Aan ontwikkelingen in Nederland is o.m. in *Open* van mei jl. – het themanummer over titelbeschrijven – aandacht besteed.

De nadruk ligt vooral op de regels voor de titelbeschrijving. De automatisering komt nauwelijks ter sprake; daarvoor wordt verwezen naar de geëigende vakliteratuur, zoals voor Nederland met name de *PICA Mededelingen*.

Regels voor de titelbeschrijving

Medio 1970 overheerste in de literatuur de aandacht voor de International Standard Bibliographic Description (ISBD) in al zijn vormen. De laatste jaren is hierover naar